

Počátek obklíčení Tobrúku - 11. dubna 1941

10.4.2026 - Tomáš Jakl | Vojenský historický ústav Praha

Od dubna do prosince 1941 byla úspěšná obrana obklíčeného přístavu Tobrúk v severní Africe symbolem trvajícího boje Britského impéria a všech spojeneckých sil proti Hitlerovi. Vedle australských, britských, polských a indických vojáků se obrany obklíčené pevnosti zúčastnili také vojáci československé zahraniční armády druhého odboje.

Jaro 1941 přineslo pro britské síly na Středním východě pod velením generála Wavella vypětí až téměř na samou mez možností. Rok přitom začal velmi slibně. V prosinci 1940 Britové odrazili italský útok na Egypt a zahnali Mussoliniho vojska do hloubi Libye. V lednu 1941 zahájili operace k osvobození Etiopie, okupované Italy od roku 1935, a na počátku března britská vojska ze Středního východu také posílila řeckou armádu, která vedla vleklou poziční válku s Italy v Albánii. Britové 28. března rozdrtili Italy v námořní bitvě u mysu Matapan. Mezitím však přišel Mussolinimu na pomoc do Libye německý generál Rommel v čele Afrikakorpsu, který 31. března zaútočil ve směru na Egypt. O týden později, 6. dubna, sice britská vojska vstoupila do Addis Abeby v Etiopii, tentýž den ovšem Němci zaútočili na Jugoslávii a Řecko. Jugoslávie kapitulovala 17. dubna, Řecko požádalo o příměří 20. a kapitulovalo 23. dubna. Britské námořní síly provedly operaci DEMON, ve které do 29. dubna stáhly britské pozemní jednotky z kontinentálního Řecka. Britové se udrželi pouze na Krétě. Také v Libyi zůstala Britům pouze 9. australská divize, obklíčená od 11. dubna v přístavu Tobrúk. Němci a znovu Italové stanuli na Egyptských hranicích.

Britům, bojujícím na severozápad, západ a jih od Egypta, přibyl v dubnu 1941 další nepřítel na východě. V Iráku se 2. dubna státním převratem chopila moc skupina „Zlatého čtverce“, která vypověděla přátelskou smlouvu s Británií. Iráčané 27. dubna oblehli britskou leteckou základnu Habbánija, zablokovali Brity využívaný přístav Basra, přerušili ropovod do Haify a požádali Německo o vojenskou pomoc. Němci neměli letadla s tak dlouhým doletem, aby překonali vzdálenost Řecko-Irák bez mezipřistání. Požádali proto Francouzskou vládu ve Vichy ke svolení s mezipřistáním svých letadel ve Francouzi kontrolované Levantě (Sýrii a Libanonu). Francouzská kolaborantská vláda povolení vydala a 11. května přistály první Messerschmitty Bf 110 a Heinkely He 111 v iráckém Mosúlu. Britové museli odpovědět. Z Jordánska vyrazila 13. května do Iráku improvizovaná jednotka Habforce, která 18. května vyprostila obleženou posádku Habbánije a zahájila postup na Bagdád. Na Libyjsko-Egyptských hranicích Britové v operaci BREVITY 14. května zaútočili na italská postavení v průsmyku Halfája. Německý tankový protiútok je ale vrátil do výchozích postavení. Navíc 20. května němečtí výsadkáři a horští myslivci zaútočili na Krétu.

První se Britům podařilo zvládnout situaci v Etiopii. Do osvobozené Addis Abeby se 5. května triumfálně vrátil císař Haile Selassie a 17. května kapituloval italský místokrál Etiopie, vévoda z Aosty. Také v Iráku bylo do konce května po všem. Od Basry dorazila k Bagdádu 10. indická divize a Irácká vláda 31. května kapitulovala. Německá letadla se 1. června stáhla do Sýrie. Na Krétě naopak 1. června skončila britská evakuace a ostrov ovládli Němci.

Britské velení nemohlo riskovat, že se Němci uchytí v Sýrii a Libanonu, proto 8. června zahájilo operaci EXPORTER. Proti vichistům v Levantě zaútočila z Palestiny do Libanonu 7. australská divize a z Jordánska do Sýrie 1. divize svobodné Franice a 5. Indická pěší brigáda. Na Libyjských hranicích 15. června v operaci BATTLEAXE britské tanky znovu zaútočily na průsmyk Halfája, s cílem prorazit k obklíčenému Tobrúku. Německé tanky 16. června v bitvě u Sollúmu opět zvítězily a obě strany se 17. června stáhly do výchozích postavení.

V Sýrii svobodní Francouzi a Indové dobyli 21. června Damašek. Vichistické síly ale kladly dále

neočekávaně silný odpor a do hořké bitvy, kde proti sobě stáli bývalí spojenci, a také Francouzi proti Francouzům, musely být nasazeny další jednotky. Ze severní Afriky se do Syrsko-Libanonského pomezí přesunula britská 6. pěší divize. Z Iráku postupovala do Sýrie Habforce na Palmyru a 10. indická divize podél Eufratu na Aleppo. Australané 9. července vstoupili do Bejrútu a 14. července uzavřely obě bojující strany příměří.

Britům se podařilo udržet si Střední východ s jeho ropnými zdroji pro sebe. Přítomnost britské armády na Syrsko-Tureckých hranicích také podstatně snížila možnost zapojení neutrálního Turecka do války na straně Osy. Tažení v Iráku a Sýrii připravilo též strategické podmínky pro spolupráci s novým spojencem. Po vstupu SSSR do protihitlerovské koalice v červnu, Britové postupem z jihu a Sověti ze severu 24. srpna obsadili Irán. Spojenci tím zcela odstranili německý vliv v této oblasti a otevřeli Perský záliv pro dodávky zbraní a válečného materiálu do Sovětského svazu. Britové na Středním východě tak do poloviny července 1941 zabezpečili svůj pravý i levý bok a týl a mohli soustředit všechny své síly proti Rommelovi v Libyi.

V září a říjnu, v operacích SUPERCHARGE a CULTIVATE, britské loďstvo vystřídalo 9. australskou divizi v obklíčeném Tobrúku za britskou 6. pěší divizi, polskou Samostatnou brigádu karpatských střelců a československý pěší prapor 11 - Východní. Pozemní ofenzíva k vyproštění pevnosti začala 18. listopadu pod názvem operace CRUSADER. Po dvou tankových bitvách u Sidí Rezeh se spojencům podařilo Tobruk 10. prosince uvolnit z obklíčení a do 31. prosince 1941 vyhnat Němce a Italy z celého poloostrova Kyrenajka a zatlačit je až k el-Aghejle.

Tomáš Jakl

Téma "Tobruk" je na našem webu zmiňováno často. Připomeňte si některé texty:

- Před 75 lety byl osvobozen obklíčený Tobruk
- Panely výstavy „TOBRUCKÉ KRYSY“ - K 75. výročí prvního bojového nasazení Čs. pěšího praporu 11 - Východního
- Zpravodaj: deník čs. vojenské jednotky na Středním východě z 29. října 1941
- Cesta do Tobruku
- Dobyť Tobruku Australany a Brity 22. ledna 1941
- Tobrucké krysy „Made in Czechoslovakia“
- Italové v severní Africe
- Když prší v poušti...
- Čechoslováci v Tobruku

Pojí se k němu také řada předmětů v našich sbírkách:

- Lýkový sáček na cukrovinky
- Cestovní pas Dalibora Kalíka, 1944
- Pistole Tobruk, další unikátní kousek České zbrojovky. Ve spolupráci s VHÚ PRAHA
- Blůza kapitána Emila Grégra, 1945
- Památka na obranu Tobruku
- Hrubý kanon systému Schneider v československé armádě
- Italské tanky při bojích v severní Africe

O tom, jak významnou bitva o Tobruk byla, svědčí také množství zmínek o tomto městě v profilech vojenských osobností, které kolegové historici sepsali. Zejména pro rubriku Kalendář hrdinů vycházející v Lidových novinách a na serveru Lidovky.cz

- Eduard Josef Lobkowicz - Princ od Tobruku

- Vladimír Chalupa - Rakušan u Tobruku
- Leo Gutfreund - Padl při obraně Tobruku
- Karel Střelka - Ve válce v Libyi i Karpatech
- Josef Kroll / 22. 7. 1914 - 22. 9. 1944
- Josef Kroll - Zemřel u brány k domovu
- Karel Mathes - Gestapu utekl cestou na výslech
- Saša Machov - Choreograf v první linii
- Josef Kutal - Oběť „Bangalore Torpedo“
- Bohumír Krézek - Poznal poušť i kanadský mráz
- Jaroslav Vedral Sázavský - 17. 11. 1895 - 06. 10. 1944
- František Starý - Nejmladší „tobrúcká krysa“
- Dalibor Kalík - Bojoval v Africe, zahynul u Dukly
- Matěj Foubík - Nejstarší český voják na Západě
- SOMMER, Josef. Od Tobrúku do Plzně
- Josef Kutal, zapomenutý hrdina od Tobruku

<https://www.vhu.cz/pocatek-obkliceni-tobruku-11-dubna-1941>